

Långfredag

Den korsfäste Kristus.
Birka, 900-tal.

*(Pange lingua gloriosi / praelium certaminis,
alias Crux fidelis, av Venantius Fortunatus, ca 530-609)*

Sjung min tun - ga och upp- kling - ga en be- röm - lig kamp och strid

och till he - der Kor sens se - ger säg om en Tri - umf väl - dig,
hur den san - ne fräl - ser - man - nen själ - ver of - fra - der, stri - den vann.

Sjung mijn tunga / Och upklinga / en berömligh kamp och strijdh /
och til hedher / Korsens segher / Sägh om en Triumph wäldigh /
Huru then sanne Frelsermannen / Sielffuer offradher /Strijdhden wan.

Adams wådhe och orådhe / när han dödzens äple beet /
födde nödhen / så och dödhen / Thet Gudi rätt fast war leedt /
trädh han nämde / och tilstämde / At betala trädzentz fehl.

Saligheten och rättheten / Thenna ordning kräffde wist /
At the arge / konsterns marge mästare / skulle medh list
öffuerwinnas / och förbinnas / Medh lijk läkedom then brist.

När nu tijdhen / war förlijdhen / Sändes ifrån Fadrens Thron /
sielffue HERren som all Werlden skapade (GUdz eende Son)
aff een Quinna / mond han finna Mandom / och föddes här nedh.

Här förledhe / och förskrede / Trettije try åhr försann /
 När medh wilia / leet sigh skilia Frå hiorden / thet Påschalamb /
 thet allena / Offret rena / Offras uppå korsens stam.

Hugg och swedha / Mond han lijdh / Spott / spijkar / och spiut försann:
 Bittran Galla / för oss alla / dricka medh ätickio bland
 och medh Bloden / watufloden Utflödh / rensa synden al.

O tu helga kors / och deghligt / thet ädleste trädh til är /
 i hwadh Lunder / man slijkt finner / Medh löff / blomster / som thet är /
 Thet trädh blöta / spijkar sötha / Och sööt bördo på sigh bäär.

Tu trää sköna / Bögh tijn grenar / afflägg tijn förra styffheet /
 Sänk¹ tigh nedher / Moot tijn sedher / Och räck oss hans krop här nedh /
 Som tu drager / och gör swagher / En högh Konung / och Gudz Son.

Tu wast wärdigh / och affärdigh / Allena all Werldzens wärd /
 på tigh bära / och beskära / en hampn then skipbrotna Werld /
 Hwilken twaghit / och heemdragit / haffuer Lambsens blod så skäär.

Prijs och ähre / altijdh ware / Gudi then Alzmechtige /
 samt hans Sone / i tin Throne / Och them helgha Anda medh /
 Hwilkom ware prijs och ähre / frå nw / och i ewigheet.

(Sigfrid Aron Forsius: Andelige Psalmer och Wijsor 1614. Jfr Sv Ps 147)

¹ Forsius: Länck

*(Musik: Perotinus, slutet av 1100-talet,
text: Philip Kanslern 1160 - 1236)*

Crucifigat omnes

domini crux altera
nova xpisti vulnera
arbor salutifera
perditur sepulcrum
gens evertit exera
violente
plena gente
sola sedet civitas
agni fedus
rapit edus
plorat dotes perditas
sponsa syon immolatur
anania incurvatur
cornu davit flagellatur
mundus
ab iniustis abdicatur
per quem iuste iudicatur
mundus

Det ska korsfästa alla,

Herrens andra kors,
Kristi nya sår,
det hälsobringande trädet
förloras, graven
har främmande folk vält omkull,
av ett våldsamt
folk fyllt
sitter staden ensam.
Lammets förbund
borttrycks av getabocken.
Hon begråter förlorad hemgift,
Sions brud. Han offras,
Ananias. Det kröks,
Davids horn. Han piskas,
den rene.
Han överges av de orättvisa,
han genom vilken rättvist skall dömas
världen.

O quam dignos luctus
 exulat rex omnium
 baculus fidelium
 sustinet opprobrium
 gentis infidelis
 cedit parte gentium
 pars totalis
 iam regalis
 in luto et latere
 elaborat
 tellus plorat
 moysen fatiscere
 homo dei misere
 fili patris ius tuere
 in incerto certum quere
 ducis
 ducum dona promerere
 et lucrare lucem vere
 lucis

Å, vilken värdig sorg!
 Alltets konung utvisas,
 de trognas stav
 uthärdar skymf
 av otroget folk.
 Det faller för folkets parti,
 hela landsdelen,
 den kungliga nu
 med murbruk och tegel
 arbetar.
 Jorden begråter
 att Moses tröttnat.
 Människa, ha förbarmande med Gud!
 Son, skydda din faders rätt!
 Sök det säkra i det osäkra:
 Ledarnas
 ledare skall du förtjäna
 och vinna det sanna ljuset
 av ljus.

Gud ha - ver__ av__ sin nå - de__ stor
oss skänkt sitt hel - ga re - na__ ord

att oss till sa - lig - het kal - la,
men nu för - ak - ta det al - la:

Det är ett tec - ken för den yt - ter - sta dag!

GUdh hafwer aff sijn nådhe stoor /
Oss skenckt sitt helga rena ord /
At oss til saligheet kalla /
Men nu förachta thet alla /
Thet är ett tekn för then ytersta dagh.

När wij skole Gudz ord höre /
Tage wij oss annat före /
Thetta förtryter Gudi hårt /
At wij förachta så hans ord /
Thet är itt tekn för then ytersta dagh.

Gudh sender Propheter sköna /
Til at oss medh hans ord tiena /
Thet the och troligen göra /
Doch förachtas the therföre /
Thet är itt tekn etc.

Här uptenkies hwar dag och stund /
Medh swick och list och argheets fund /
Ens annars godz til sigh rifwa /
Och wilia så rijke blifwa /
Thet är itt tekn etc.

Troo och kärleek är förswunnen /
 Haat och ondsko hafwa wunnet /
 Hwar missunner androm thet bröd /
 Som Gudh wil han skal lefwa wid /
 Thet är itt tekn etc.

Så snart enom något missgår /
 Hans wen honom tå försmår /
 Och wender sitt ansichte bort /
 Och achtar honom icke stoort /
 Thet är itt tekn etc.

Then arma lijder nu stoor nödh /
 Ifrå hans mun tages hans brödh /
 Ther aff han tå försmechtas så /
 At han nu intet meer förmår /
 Thet är itt tekn etc.

Enkian som är fast sorgfull /
 Wil nu platt ingen wara huld /
 Them faderlösa sammalund /
 Bewijsar nu ingen midskund /
 Thet är itt tekn etc.

Medh Christi tienare thet så går /
 At hwar man them här nu försmår /
 Och allestädes fördrifwer /
 Och i all nödh öfwer gifwer² /
 Thet är itt tekn etc.

2 Gestritius: Och warda allestädes fördrifwen / Och i all nödh öfwer gifwen /

Medh them handlas nu så förwist /
 Som Diefwulen medh Jesu Christ /
 Wilie the icke aff hunger döö /
 Tå äre them stenar för bröd /
 Thet är itt tekn etc.

Hwadh förr är til kyrkior gifwit /
 Och lenge osköflat blifwit /
 För Girugheet och stoort högmodh /
 Blifwer nu röfwat ther ifrå /
 Thet är itt tekn etc.

The fruckta ey Gudh / ey hans ord /
 Men gå alt effter sitt sinne fort /
 Högerd hafwer nu öfwerhand /
 Lögn och swick hållas ey för skam /
 Thet är itt tekn etc.

Stoor dryckenskap och frotzerij /
 Öfwas medh flijt i thenna tijdh /
 Then som sådant mäst bruka kan /
 han hålles för then bäste man /
 Thet är itt tekn etc.

Horerij och laster flere /
 Bedrifwes nu ehwart man hörer /
 Alla dygder lijda stoort meen /
 Och finnas nu näpligh igen /
 Thet är itt tekn etc.

At synder så många ära /
 Sool och Måna sigh förfära /
 Stiernorna och så lijda meen /
 Och förmå ey gifwa sitt skeen /
 Thet är itt tekn etc.

Heela werlden bäfwer ther widh /
 At hon skal sådana laster see /
 All Firmament förwandla sigh /
 Jorden ställer sigh sorgeligh /
 Thet är itt tekn etc.

Men Mennniskian sköter intet om
 Gudz wrede och hans stränga doom /
 För hwilken doch fruchtan bära
 Dieflarna / och sig förfära /
 Thet är itt tekn etc.

O Herre Gudh tu nu snart kom /
 Och skaffa här en rättan doom /
 Tagh oss ifrå then Jemmerdaal /
 Och för oss till tin Himmels saal /
 Och giff oss glädie på then ytersta dagh.

*(Någre Psalmer / Andlige Wijsor och Lofsonger
 vthsatte af LAVRENTIO JONÆ Gestritio 1619)*

*(Musik: Notker Balbulus, 800-tal,
text: KB Ms A96b, mitten av 1500-talet)*

1. Aff menniskiones arma uselheet bör hvar man att wetha:

2a. Hvad hon war, hvad hon är, det giffver schrifftten tillkenne:

2b. Stofft är hon, stofft war hon, thett måste hon igen att bliffwa.

3a. Hwad hielper tå pråla, hwad hielper tå myket aff sig att hålla?

3b. Hwad hielper tå braska, hwad hielper tå skreppa eller högfärdas?

(“braska” = uppträda överdådigt, show off; “skreppa” = skryta, skrävla)

4a. Inthett hielper rikedom, inthet wysdom, gård, godz och wällde,

4b. Uthan dödhen är allom wiss, then ingen kan undwika.

5a. Huru haffver thett tillgåt, att wy alla dödth måste?

Spör tu mig ther om, så will iag ther aff seya:

effter som Gudh giffver sijn nådher.

5b. Gud fader alzmechtig, himmelsk herre och konung,

Han skaffte menniskian effter sitt eghett belet

och gaff henne liff och en anda.

(“Han skaffte menniskian effter sitt eghett belet” = “Han skapade människan till sin egen avbild”)

6a. Men när menniskian skafft war,

war hon menlös,

och bleff satt i Paradis att bliffva,

6b. Och gud gaff them sina budord:

äth aff all trää,

men kom inthet wid thet iag förbiuder.

7a. Men diefulen, som är then arga fula anda,
 kom och swek henne och förrådde,
 badh henne ätha aff thet trä gud hade henne nekat.

7b. Hwad skedde sådan hon hade ther aff äthit,
 miste hon thett goda gud henne loffva
 och igen fick döden som är syndennes rätta lön.

8a. Men gud fader som är barmhertigh
 gaat ey lidha menniskiones förderffning

8b. Wthan loffva henne sin enda son
 som henne skulle igen att frelsa.

(“gaat” = “gitte”, som på den här tiden böjdes “gitta, gaat, gitit”)

9a. Så kom tå Jesus Christus then rätte herren
 nider aff himmelen hyt till werlden
 till att frelse then arma och usla menniskian,

9b. Och gaff sig sielff i then hårda bittra dödhen
 på thett wy som förtappat wore
 genom hans blodh och hårda död igen bliffve löste.

10a. Alla the som nu tro på honom, the få wisselig thett ewiga lifffvet,

10b. Men alla the som icke troo på honom, the warde rättwist fördömda.

11a. O tu Gudh, käre fadher,
 giff mig tin nåd, att iag kunne troo på honom.

11b. O tu milde Jesu Christe,
 sändt till mig then helge ande, then mig bewarar i then älendheet.

12. Gudi wari tack och loff,
 theslikes och Sonenom,
 samt med then helge anda. Amen.

Sjöng gjorde “*Pisces Dei*”, Guds fiskar. I Nya testamentet finns en utvecklad fisksymbolik av osäkert ursprung: “Jag ska göra er till människo-fiskare” säger Jesus, och använder fisken som symbol vid flera tillfällen: “Med himmelriket är det som när man lägger ut ett nät i sjön och får fisk av alla slag i det.”, “Finns det någon far ibland er som ger sin son en orm när han ber om en fisk?”, de underbara fiskafångena i Luk 5 och Joh 21 (“Den natten fingo de intet”, ni vet) som handlar om hur man ska missionera, den mystiska fisken med silverpenning i munnen i Matt 17:27, eller när han utfodrar femtusen med fem bröd och två fiskar, resp fyrtusen med sju bröd och några fiskar.

Efter detta fick fisksymbolen hos de kristna en ännu större betydelse. Tertullianus påstod c:a år 200 att vi kristna är små fiskar eftersom vi är födda i vatten, alltså pånyttfödda genom dopet. Och när man upptäckte att om man sade “Jesus Kristus, Guds Son, vår Frälsare” på grekiska, “Iesous Christos Theou Yios Soter” och tog första bokstaven i varje ord, så fick man ordet “Ichtyos” som betyder “fisk”, så var lyckan gjord. Eftersom ett grekiskt litet “a”, alfa, ser ut som en liten fisk, och Jesus sade att han var “alfa och omega” så blev glädjen än större. Ja, ni kan tänka er. De tidiga kristna i Rom lär således ha klottrat “lilla a” lite här och var.

Och för övrigt återfinns vi på

<http://paradox.provocation.net/medeltid/index.htm>